

RESUM

A. NIVELLS DE BENESTAR I DEMOGRAFIA

L'anàlisi del nivell de benestar econòmic de les llars a les Illes Balears al llarg del període 1998-2003 (darreres dades disponibles) planteja una situació general d'augment del nivell de benestar de les llars, el qual es troba per sobre de la mitjana de l'Estat. Aquesta tendència es fonamenta en un augment del nivell de consum mitjà, acompanyat d'una reducció de les desigualtats relatives globals. Igualment, es detecta una certa tendència vers la reducció de la taxa de pobresa relativa. També és cert que el ritme de reducció s'ha alentit per comparació al del conjunt espanyol.

Aquests resultats sobre l'alentiment versus la reducció de la taxa de pobresa relativa poden tenir a veure amb el text que al llarg del decenni 1995-2005 el creixement demogràfic a les Balears s'ha situat per sobre de l'espanyol, excepte l'any 2004, i que les Illes Balears han liderat el creixement demogràfic de l'Estat al llarg del septenni 1996-2002.

L'augment de la població es dona per l'aportació positiva del creixement vegetatiu i dels fluxos immigratoris. L'any 2005 el pes de la població nascuda fora de les Balears suposà el 43% de la població empadronada. Quant a la població nascuda en altres comunitats autònomes, suposa un poc menys del 25% de la població, mentre que el 18% ha nascut a l'estranger.

El model reproductiu a les Balears segueix el mateix patró que als països desenvolupats: retard en l'edat de tenir el primer fill, descens en el nombre mitjà de fills per dona, increment del nombre de naixements de mares estrangeres i increment dels naixements de mares no casades.

La immigració continua rejoventint l'estructura poblacional i els nivells ocupacionals. Així, l'edat mitjana de la població balear és de 38,94 anys i la població potencialment activa (la compresa entre els 16 i els 64 anys) arriba a la xifra del 70,24% del total de la població. D'altra banda, l'índex de sobreenvelliment continua augmentant i s'ha situat el 2005 en l'11,59%, com a conseqüència de l'increment de l'esperança de vida, la qual cosa repercuteix en l'augment dels costos sanitaris, si bé cal dir que les Balears són una de les comunitats autònomes menys envellides.

Les Illes Balears es caracteritzen per una organització de la família i el treball en què hi ha un major nombre de parelles en les quals fan feina ambdós membres —i en què, alhora, la contribució a la llar dels cònjuges mascles és major—, fet que és un dels factors que ajuden a explicar la millora en el nivell de benestar de les llars.

Altrament, les Balears es destaquen en l'enquesta de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) sobre conciliació entre la vida familiar i la laboral per ser la comunitat autònoma on menys pes tenen les persones entre els 16 i els 64 anys que declaren que poden fer-se càrrec regularment de l'atenció de persones dependents: un 6,6%, mentre que la mitjana estatal és del 9,9%. Aquesta diferència és deguda, sobretot, al fet que les dones de les Balears que diuen poder tenir-ne cura són moltes menys que a la resta de l'Estat: gairebé, la meitat (el 13% a Espanya i el 7,7% a les Balears), ja que la taxa d'activitat de les dones a les Balears és la més alta de l'Estat. D'aquest fet es deriva una major pressió relativa respecte de la mitjana nacional pel que fa a la demanda de serveis socials.

B. ELS QUATRE PILARS DE L'ESTAT DEL BENESTAR

La pressió demogràfica és una de les causes que posa a prova la resistència dels quatre pilars de l'estat del benestar, que són la sanitat, l'educació, l'habitatge i els serveis socials.¹

B.1. La sanitat

Una de les dades que corroboren el nivell de benestar social és que les Illes Balears s'han situat en les 7,5 defuncions per cada mil habitants, que és una de les taxes brutes de mortalitat més baixes de l'Estat, només superada per les Canàries, Ceuta, Madrid i Melilla. Això és així malgrat que els accidents de trànsit són una de les primeres causes de mort per motius derivats de comportaments de risc i són els que causen una taxa més elevada d'anys potencials de vida perduts. La taxa de mortalitat infantil és de 3,4 defuncions de menors d'un any per cada mil nascuts, mentre aquesta xifra és del 4,12 per a l'Estat. L'any 2005 el patró de la mortalitat ha seguit la tendència dels anys anteriors pel que fa a les causes relacionades amb la degeneració de l'organisme relacionada amb l'edat i amb els hàbits dels individus (alimentació, activitat esportiva, etc.). Les malalties del sistema circulatori són les causes de mort principals a les Illes Balears. Altrament, l'esperança de vida dels homes és de 76,2 i la de les dones, de 82,7 anys.

Un dels trets diferencials de la sanitat a les Balears ve donat pel turisme. Així, el total facturat pels desplaçats a les Illes Balears és de l'11,19% del facturat per al conjunt de l'Estat, de manera que és la tercera comunitat autònoma en importància, darrere de les Canàries i Catalunya. Les dades d'estrangers en hospitals públics de les Illes Balears han estat d'un total de 16.012, el 3,4% del total de les estades que s'hi han fet.

Cal destacar que les Balears presenten una taxa de donació de 46,9 donants per milió (pmp), molt superior a la xifra global per a tot Espanya, que és de 35,1. Aquestes xifres situen les Illes Balears al capdavant de totes les comunitats autònomes.

B.2. L'educació i la cultura

Amb relació a les dades d'educació, cal destacar que les taxes d'escolarització en el curs 2004-2005, en tots els nivells educatius, es troben per davall de les taxes estatals. En el primer cicle d'educació infantil, mentre que a l'Estat espanyol és del 14,8%, a les Balears és del 7,4%. En el segon cicle, mentre que a Espanya és del 98%, a les Balears és del 94,8%. En l'ensenyament secundari obligatori, la taxa bruta espanyola arriba al 107,8%. Si a les Illes Balears aquesta taxa és del 100%, significa que molts dels alumnes que no promocionen abandonen el sistema educatiu. Així, el percentatge de població de 16 anys que esta fora del sistema educatiu a les Balears és del 19,9%, mentre a Espanya és del 15,4%. En l'ensenyament secundari no obligatori només el 78,3% de l'alumnat de les Balears cursa aquests estudis, enfront del 98% que ho fa a l'Estat espanyol. De manera similar, en els cicles formatius de grau superior la taxa de l'Estat arriba al 23,4% i a les Balears és del 10,1%. Així, les taxes brutes d'escolarització en l'ensenyament secundari no obligatori són de les més baixes de l'Estat i, mentre que en la majoria de les comunitats autònomes les taxes brutes d'escolarització en les edats

1. La Seguretat Social s'estudia en l'apartat 2 (« Seguretat Social» del Capítol II, Mercat de Treball i Seguretat Social).

corresponents a les etapes no obligatòries (16 i 17 anys) s'incrementen en els darrers cursos, a les Balears van disminuint.

Els centres privats concentren el 40,8% de l'alumnat de l'educació secundària obligatòria (un 7% més que la mitjana de l'Estat) i el 38,3% de l'alumnat de primària (un 5% més que la mitjana de l'Estat). En el cas dels estudis de formació professional, el 13,3% de les matrícules corresponen als centres privats, mentre que la matrícula als centres públics es situa 12,1 punts més que la mitjana de l'Estat. A la vegada, el nombre mitjà d'alumnes per unitat a l'ensenyament obligatori continua sent superior als centres privats.

En l'educació primària comprovam que el nombre d'alumnes que promociona ha disminuït considerablement en tots els cicles. En l'educació secundària obligatòria el nivell de promoció és inferior en els cursos segon i tercer, però en el quart curs no tan sols és superior, sinó que s'ha incrementat notablement respecte del curs 1995-1996. El nivell de promoció del primer curs de batxillerat s'ha anat reduint lleugerament i constant des del curs 1994-1995. En el segon curs de batxillerat, durant el mateix període de temps, es dona una notable millora.

El percentatge d'alumnat estranger a les Illes Balears en el curs 2004-2005 fou de l'11,1%, el més elevat de tot l'Estat, i molt per sobre de la mitjana nacional (6,5%). L'escolarització d'aquest alumnat s'ha dut a terme fonamentalment en els centres de titularitat pública.

D'altra banda, la realitat del sistema universitari de les Illes Balears s'ha caracteritzat per haver-hi oscil·lacions en l'evolució del nombre d'estudiants, si bé s'ha de constatar que aquest nombre s'ha incrementat des del 2001-2005 fins ara més d'un 10%.

En l'àmbit cultural es pot destacar que ha augmentat el nombre de visitants a museus i a fundacions, sobretot als de Palma, on es concentren la majoria d'aquestes institucions culturals. En el camp de la música cal dir que el nombre de discs compactes editats ha augmentat aquest darrer any. La creació literària a les Illes Balears ha augmentat respecte de l'any anterior, si bé continua tenint un pes poc representatiu dins l'àmbit estatal. D'altra banda, les dades corresponents als dipòsits legals dels consells insulars ens mostren un augment en l'edició de llibres, de fulls i de fullets l'any 2005 respecte del 2004. En el cas del teatre, ha augmentat el nombre d'espectadors en la majoria de casos, però no el nombre de funcions. En el món del cinema, continua havent-hi una tendència clara cap al cinema comercial i, més concretament, cap a la focalització en les grans produccions anglosaxones. Pel que fa als mitjans de comunicació, continua l'hegemonia de la televisió per sobre de la premsa escrita i la ràdio. Cal destacar pel que fa a la ràdio que la primera emissió d'IB3 Ràdio es va produir al dia 1 de març de 2005, coincidint amb la celebració del Dia de les Illes Balears, i que la Televisió IB3 va començar a emetre en proves amb els primers informatius de caràcter autonòmic l'1 de maig del 2005 i el 4 de setembre del mateix any va iniciar les emissions regulars. Finalment, pel que fa a l'àmbit literari, es pot advertir que les biblioteques a les Balears aporten una gran quantitat d'activitats literàries, que ajuden a promoure la lectura, a més d'augmentar els fons amb noves adquisicions.

B.3. L'habitatge

La repercussió del preu del sòl sobre els costos de producció de l'habitatge ha continuat creixent i els preus de l'habitatge continuen sent un altre dels principals problemes

socials. Així, en el quart trimestre del 2005 els preus per metre quadrat mitjans de l'habitatge lliure se situen a les Balears en la quarta posició, per darrere de Madrid, el País Basc i Catalunya. Entre el 1995 i el 2005 els preus augmentaren un 238%, molt més que la mitjana espanyola (164,4%), i s'acceleraren de manera especialment intensa entre el 1998 i el 2001. Malgrat això, a partir del 2002, els preus de les Balears han crescut a una menor velocitat que la dita mitjana. Segons les dades del Ministeri de l'Habitatge (amb una nova base l'any 2005), a les Balears l'habitatge lliure va arribar en el quart trimestre del 2005 a un preu mitjà de 2.025,6 euros per metre quadrat, de manera que fou encara un 11% més elevat que la mitjana espanyola, que es va situar en els 1.824,3 euros. A les Illes la pujada de preus es va moderar, de manera que creixeren un 10,2% en relació amb el mateix període del 2004. El ritme de creixement dels preus mitjans espanyols es desaccelerà el 2005: es passà del 17,1% al 12,9%. El preu mitjà de l'habitatge lliure usat també s'alenteix, encara que segueix creixent a una taxa anual molt viva. Entre el juny del 2004 i el juny del 2005 ha crescut a les Balears un 15,7%. Els dos anys anteriors havia crescut el 18% i el 20%, respectivament. El valor arribà als 1.956,6 euros per metre quadrat. L'evolució dels preus mitjans espanyols és similar: han crescut un 17,3% (arriben als 1.710,4 euros per metre quadrat). A les Balears el preu mitjà de l'habitatge usat és un 14,4% superior a la mitjana estatal.

Segons l'indicador de l'accessibilitat a l'habitatge elaborat pel Servei d'Estudis Econòmics del BBVA, les Balears registren un índex de l'1,2., corresponent al 2004 (igual que la Comunitat de Madrid i només darrere del País Basc). La mitjana espanyola se situà en l'1,4 i denota una situació millor. El 2005 la mitjana estatal va baixar fins a l'1,3. Com que es tracta d'indicadors mitjans, això significa que per a un creixent segment de la població la possibilitat d'accedir a un habitatge lliure de preu mitjà s'allunya cada vegada més, especialment per a aquelles famílies que tenen un sol sou o que es troben en certes situacions de fragilitat econòmica.

El deteriorament de l'accessibilitat a l'habitatge es deixa notar amb una major pressió en la demanda d'habitatge de lloguer, fet que, juntament amb els altres factors ja enunciats quant a la demanda, ha provocat un ràpid augment dels preus del lloguer. Tot això continua generant greus problemes d'habitatge per a alguns col·lectius lligats a la immigració, amb l'aparició del sublloguer i de situacions de precarietat i d'amuntegament associades a llars plurifamiliars. Aquesta situació ha produït iniciatives de les administracions públiques, com és el cas dels plans Hipoteca Jove i Palma Habitada.

B.4. Els serveis socials

Els principals col·lectius dels quals es desprèn bona part de la demanda de serveis socials són la infància i la família, els joves, la gent gran, els discapacitats, els col·lectius amb comportament de risc i els immigrants. Els serveis socials a Balears tenen que prestar —entre d'altres col·lectius— una atenció especial als joves. El 19% dels joves de les Illes Balears són de nacionalitat estrangera i el col·lectiu d'immigrants és un dels que pateix un major risc d'exclusió social. Els joves de les Balears que estudien representen un 37,9% del total de la població de 15 a 29 anys. És notori el fet de la disminució d'estudiants després del període d'escolaritat obligatòria, essent l'edat mitjana d'abandó dels estudis els 17,6 anys. Així i tot, cal tenir en compte que un 41,1% dels joves que no estan estudiant declaren que en algun

moment futur podrien continuar estudiant. La població jove activa a les Illes Balears representa un 68,2%, el percentatge més alt de l'Estat. Els menorquins són els joves que comencen més prest a treballar (el 58,8% ho va fer entre els 16 i 17 anys). Entre els joves de les illes que treballaven al 2005 —ja sigui en la seva primera feina o en una altra de diferent— el sou mitjà mensual se situà en 953 euros. Un dels seus principals problemes és el de l'accés a l'habitatge.

Referent als principals reptes i desafiaments que tenen plantejats els serveis socials a les Illes Balears per als pròxims anys, probablement el més rellevant sigui el de l'atenció a les persones depenents. S'estima que el nombre de persones amb discapacitat severa o total a les Illes Balears estaria comprès entre 10.000 i 15.000, situació que es veurà agreujada a causa del procés d'envelliment de la població, els nous models de família i la progressiva incorporació de la dona al mercat de treball, representant tots ells canvis socials de caràcter estructural que afecten de forma significativa a la societat i que provocaran a curt termini un augment de les situacions de dependència i la consegüent disminució del sistema de protecció informal. Per tot l'anterior, l'atenció social a les situacions de dependència passarà a ésser en els pròxims anys un dels reptes més rellevants de la política social a les Illes Balears i en el conjunt de l'Estat tenint com objectiu l'aproximació als nivells de protecció social que existeixen per a aquests col·lectius en altres països de la Unió Europea.

C. ALTRES INDICADORS SOCIALS

C.1. La justícia

En el cas de les Balears, l'índex de litigi supera la mitjana nacional, amb 204 plets per cada 10.000 habitants, mentre que el valor de la mitjana nacional és de 169 plets, la qual cosa situa les Illes en el segon lloc de les comunitats autònomes. Quant a l'activitat dels jutjats i dels tribunals, el més perceptible per als ciutadans és el temps de durada del procés, que no ofereix signes favorables pel que fa a l'any 2005, amb quatre mesos en la jurisdicció social, dos mesos en la penal, nou mesos en la civil, i un any i quatre mesos en la contenciosa administrativa.

Pel que fa a l'activitat de la Fiscalia, en els delictes contra la vida s'ha produït un descens dels homicidis. Així mateix, s'ha detectat un increment dels delictes per homicidi imprudent. També s'ha de subratllar que han disminuït els delictes relatius a lesions genèriques. Pel que fa als delictes contra la llibertat, hi ha hagut un augment de les amenaces condicionals i una disminució de les coaccions i de les amenaces no condicionals. Pel que fa als delictes contra la llibertat sexual, és important assenyalar que quasi tots els delictes han descendit lleugerament, excepte l'abús sexual amb engany i la prostitució. Amb referència als delictes contra el patrimoni i l'ordre socioeconòmic, s'ha de destacar un augment dels furt, del robatori amb violència, del robatori de vehicles, de l'estafa i dels danys. No hi ha hagut cap delictes per fallida, per concurs o per suspensió de pagaments, ni contra els mercats i els consumidors. Quant als delictes contra els drets dels treballadors, s'ha de destacar que no hi ha hagut cap delictes per tràfic de mà d'obra i també cal esmentar l'augment que s'ha produït en els delictes contra els drets laborals o de la Seguretat Social. Així mateix, els delictes contra

l'ordenació del territori han augmentat. Respecte dels delictes contra la seguretat col·lectiva, han disminuït els referents al tràfic de drogues i ha augmentat la negativa a realitzar la prova d'alcoholèmia. Hi ha hagut un augment de les falsificacions de moneda i de documents públics i privats.

C.2. L'economia social i solidària

La xarxa que conforma l'economia social i solidària és prou important a les Balears i al llarg de l'exercici 2005 ha crescut el nombre de persones directament involucrades en les activitats productives. Així, s'incrementa el nombre de socis per cooperativa, els socis de societats laborals, la inversió creditícia del Mont de Pietat de les Balears, el saldo dels dipòsits de l'estalvi ètic, el nombre de socis de la Caixa Rural. També han augmentat els fons destinats a l'obra social de les Caixes, els ingressos de les iniciatives de comerç just i botigues solidàries, de les iniciatives mediambientals i d'inserció sociolaboral, de la xarxa d'economia alternativa i solidària (REAS), els recursos destinats a les iniciatives de caràcter humanitari i els recursos gestionats pels tres fons de cooperació i solidaritat que hi ha a cada una de les illes.